

מהפיכה סיפרותית שקטה הביאה גל של רבי-מכר.

שבכוחם לשנות את אורח חייה של האשה הישראלית ויחסה למין

פתיח

נשים

בחודש פברואר השנה קיבל ראש-הממשלה, **מנחם בגין**, קובץ של המלצות הוועדה למעמד האשה בישראל, שהוקמה בידי קודמו, **יצחק רבין**. בימים אלה ראה אור הדו"ח המלא של הוועדה, בכרך בן 400 עמודים. ממשלת-ישראל הקדישה חלק משתי ישיבותיה לדיון במעמד האשה בישראל, אך הנושא הוקפא עקב הצהייה של שרי המפד"ל, בדומה לנושאים אחרים שגורף מהם ריח של קידמה ויציאה מחשכת ימיה הביניים של הרבנות.

בניגוד לקיפאון המוכתב עליי השיל-טון בתחום מעמד האשה, היתה השנה האחרונה שנת מהפך מוחלט. שתפקידה לספק את קהל צרכני התרבות, סידרה של ספרים בעלי ערך סיפורי רב החושי פים את עולם האשה מהד, בצד מחקר מיקף, שהפך לרבי-מכר, המציג את נחיתותה של האשה הישראלית מאידך, הגיעו תהליך שאין לעצרו. אותם רבי-מכר, שעדיין קר עיסוקם הוא בעולם החווייתי של הנשים, עשויים לכרסם כל קיפאון ממשלתי. במילים אחרות: רבבות עותקים של ספרים בנושאים אלה, מעידים שמהימכת הזגשים שפקדה את העולם המערבי לא תספח על ישראל.

מצער למדי שאין בארץ סופרות שהצריחו לחשוף, ולו רק קטע, מעולמה של האשה הישראלית, למעט מספר משוררות בעלות יכולת שירית גבוהה, כדלילה רביקוביץ ויונה וורק, שהצליחו לעצב בשיריהן מצבים שיריים של שיחורר מכללי הנשיות המסורתית.

עקרות זו של סופרות ישראליות, המכרות לחקות סיגנון-כתיבה ותחושה של ספרים ממין זכר, אילצה את צרכניות התרבות להיזדקק לסיפרות מתורגמת, שבוכה לעזור להן לפענח את תחושותיהן, מעמדן והעולות הנגרמות להן, ספרים מחברות הזהב של **דוריס לסינג**, ופיגנט גודאר של **ג'וזיט רוסנר**, וספריהן של **איריס מורדוך** ו**אריקה ג'ונס**, שייעו לתהליך פתיחתה של האשה הישראלית לאמיתות עולמה ולא בקלת העול כחורה מסיני. ספר אחר, שבכוחו למלא את החלל שהותירו סופרות הכותבות בעברית, הוא של **לסלי היילדטון** צלע אדם. ספר זה נותן מיפוי קפני של מעמדה הנחות של האשה הישראלית, ומצביע על פיגורה אחרי האשה המערבית.

תמונת מצב

לסלי

לסלי היילדטון, ישראלית ממוצא אנגלו-וסקסי, מוסמכת לפסיכולוגיה, עבדה שנים כעורכת ועיתונאית בג'ורנלס פוסט, וככתבת בלישכת טיימס-לייף בישראל. ברמשך שנים ליקטה נתונים על מצבה של האשה בישראל, שאותם פירסמה בספרה * ספר מרתק, שמצליח ליצור תמונת

* לסלי היילדטון, צלע אדם — האשה בחברה הישראלית. תירגום: נעמי גל, הוצאת "עידנים", 183 עמודים (כריכה קשה).

מצב אודות האשה הישראלית, ללא כחל ושרק.

סיפורה של היילדטון מפענח את שלושת גורמי היסוד בהם לכודה האשה בחברה הישראלית: "מותוס השיחורר, מסורת הדת והמתח הביטחוני התמידי". לאורם מנתחת המחברת את הנורמות, הדפוסים והיחסים שבין גברים לנשים, תוך שאינה חוששת לקרוע את המסווה מעל לאשליית שיויון האשה הישראלית בחברה הסורבת, ולקעקע את אגדת שיויון האשה בחברת החלוצים בראשית המאה.

צלע אדם הינו מיסמך הסריתקדים — אם מתעלמים מספרים בעלי כוונה דומה, פרייעטה של **שולמית אהרני**, שנועדו לשרת מטרות פוליטיות ולא את קידום האשה בישראל, הוא כתוב בכישרון, והי מחברת מעניקה לעובדות המדהימות נופך של אנושיות.

היילדטון מצליחה לגחך את פולחן-הפוריות שהחברה הגברית כפתה על האשה

לסלי היילדטון

הצבא הגברי — כוח מזויין

הישראלית, החל בשיר עקרה של המשוררת רת רח? (בן לו היה לי! ילד קטן...), עבור דרך הלידות ההמוניות, בעיקבות מילחמת יום-הכיפורים, וכלה במאבקה של הדת הרבנית נגד זכותה של האשה למנוע הריון. היילדטון אינה חוסכת שבטה מן הלשון העברית, ומדגימה: "המילה 'גבר' מתקשרת עם מושגים כמו 'גיבור' או 'גיבורה' או 'להתגבר'. כשאשה נתונה במשבר או בקושי, אומרים לה 'להתגבר' — להפוך לגבר! המשמעות הגברית של הנשק מוסתרת מפל-המשמעות של הלילים 'יון' ו'להזריין'; הצבא הגברי הוא 'כוח מזויין'..."

הספר בוחן את בעיות הביטחון הלאומי של ישראל מן ההיבטים של היחסים שבינו לבינה, וההשלכות של יחסים מעוררים אלה על הסיפרות הישראלית. לדוגמה: היילדטון מביאה מימד חדש לביקורת הסיפרות הישראלית ומפענח את ספריו של **יצחק אורפז** כך: "בעולמו של אורפז מסכנות נשים לא את ההוות בלבד אלא את החיים עצמם — הבגידה הנוראה ביותר..."

צלע אדם הוא מיסמך מזהיר, שכל עמוד ועמוד שלו מבהיר בצורה שאינה משתמעת לשת פנים, שאם לא ייפתח בעתיד הקרוב דיאלוג ערכי בין בני שני המינים, שירי ליד הגדרות חדשות, עשויה החברה הישראלית להגיע לירי כליה. במילים אחרות: חברה שיחסה לאשה אינו הולם את האשה, או לפחות את צרכי האשה, בתקופה הדאמורה — חברה כזו אין בכוחה להתמודד עם שאר בעיותיה.

החיים כמשל

דוריס

מחברת הזהב מאת **דוריס לסינג**, שראה אור באנגלית בשנת 1962, מהווה מסע חסריתקדים לעולם רגשותיה והווייה של בת-דמות המחברת, הגיבורה אנה וולף, והעולם הסובב אותה. המסע הוא חושפי וחסריתקדים מבחינת איכותו בסיפרות העולמית.

מיבחן בולט לאיכותו של הספר: העובר דה שהוא ראה אור עוד בטרם ימי המהפיכה הפמיניסטית ומעלותיו לא נישחקו במהלכה או אחריה. מחברת הזהב הינו ספר רחביריעה ומורכב עד למאוד. במר כזו מצוי רומן הנושא את הכותרת "נשים משוחררות", ולידו ארבע מחברות-יומן, שניכתבו בידי מחברת, "נשים משוחררות", העוסקים בחייה הריגשיים, הפרטיים והציבוריים. במחברות (שחורה, אדומה, צהור בה וכחולה) מפרטת לסינג את השקפותיה, תקוותיה ואכזבותיה בנושאי פוליטיקה, תיקון-עולם (בחינת התיקונה הקומוניסטית שהתנפצה), יחסי גבר-אשה, מאבק האשה לשיחוררה מתלות בגבר, עיצוב אישיותה, חולשותיה, ושליתתה באינסטינקטים המיניים שלה.

מעלתו של הספר בקירבה שבין חיי לסינג וחיי אנה וולף, בבחינת החיים כמשל. זהו ספר שכוחו באמינות התיאורים והחוויות שבו, והאופן שבו מתארת הנפש-הפועלת, אנה וולף, את עולמה, לברטיה, גבריה, חברותיה, עבודתה והשקפת עולמה. אם להתעלם לרגע מן הנושא הפמיניסטי, הרי שמחברת הזהב הינו מיסמך מרפוחי חסריתקדים בערכו, על האדווירה האינטלקטואלית של אנשי השמאל באירופה, בתקופה שבין מילחמת-העולם השניה והוועידה ה-20 של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית (1956), שבה הוקיע

* דוריס לסינג, "מחברת הזהב". תירגום: ג. אריין (ברידא), הוצאת "עט עובד" — הספריה לעם, 595 עמודים (כריכה רכה).

דוריס לסינג

אדם מפורק לחתיכות

ניקיטה חרושצ'וב את פשעי סטאלין וכתה, אחת ולתמיד, את כוחו של השמאל האינטלקטואלי. במיסגרת זו בורחנת לסינג את עולמם המעוות של איני-טלקטואלים בני המעמד הבינוני, מעבר להיבט השמאלני, הרי שמחברת הזהב היא סיפורה הפתוח של אשה מלאת רגישויות, כבוד וישריעצמי, בעורתם היא בוחנת את עצמה ואת אורחותיה במראות עולמה. איכות באה לכללי ביטוי בעיסוק הקפידי, שבו מעמתת לסינג את התהום הקיימת בין הערכים הנעלים לבין המציאות היומיומית. מחברת הזהב הוא ספר רחב-ממדים, שהינו בבחינת מסע מיפוי לביקורת מעמדה הכלכלי, הגופני והריגשי של האשה באמצע המאה העשרים. לסינג קוראת לדברים בשם, בנוסח: "עכשיו ידעה כי נישאה מתוך צורך בביטחון ואיפילו במהותנות חברתית. כנה תזמי היה פריים של נישואים אלה..." את השקפתה עולמה מעלה לסינג תוך שביטת צורות כתיבה מקובלות, והיא אף מבחירה את תפקידה של הסיפרות בימינו: "תומאס מאן, אחרון הסופרים במיובן הישו, שירי רומן שימש להם לשם חוויים פילוסופיים על החיים. זאת אומרת שתפקיד הרומן הולך ומשתנה, כמדומה: שהרומן נעשה עמדה קדומנית של העיתונאות; שאנחנו קוראים רומנים לשם המידע על תחומי חיים שאין לנו מכירים..." מחברת הזהב מביאה לקורא הגברי מידע על תחום חיים שהוא, כך מסתבר, אינו מכיר: תחום חייה של האשה.

מסעה הסיפורי של דוריס לסינג הינו בבחינת מיון קפדני של מיכלול בעיות האשה בת דורנו, בנוסח של: "היום יש יותר לבכות שבורים משהיו אייפעם, ודיוקא בגלל התקופה שאנו חיים... עולם בו גברים טוענים: לא אהבת אותי ככלל, כתיחלה. היה עליך לאהוב אותי ממוכת ראשון. אילו רק פעם אחת כהיי היתה אשה מעיפה בי מבט אחד ומתאהבת — אבל אין זה קורה לי...". או, עולם היוצר סיבוכים גלויים בגנוסח: "לא היה לה כוח הרצון לנתק את יחסיה איתו. זמן קצר לאחר הנישואים התחילה לחוש כלי פיו רחייה מינית, הרגשה שלא עלה בידה לרסנה או להסתירה. זה הכפיל את תשיר קתו אליה, וכשל כך תיעבה אותו עוד יותר..."

אחד הנושאים המזהירים שבמחברת הזהב מצוי בתיאור של לסינג את הפער האמיתי הקיים בין תחושות בני שני המינים, כאשר תחושות הגבר נחותות מאלה של האשה, או, כמאמר הספר: "הוא הולך לו והיא חושבת כפעם המאה כי בחייהם הריגשיים ניוקקים כל הנכרים הנכונים הללו לרמה נמוכה במידה רבה כלי-כך מן הרמה שהם ניוקקים לה בעבודה, כאילו אנשים אחרים הם...". או, כטיעונה של ג'וליה, אחת מהנפשות הפועלות שבספר, המבחירה: "מה מועיל שאנחנו משוחררות אם הם אינם משוחררים? אני נישבעת באלוהים, כי כל אחד ואחד מהם, אפילו הטוב שבהם, יש לו המועט הישן של נשים הגנות ולא-הגוני נות..."

נושא מישיגי המצוי בספר, ואינו נופל בתשיבותו מהנושאים הבולטים יותר, הוא נושא בדידותו של בן המאה-העשרים, ובעיקר, בדידותם של כל אלה שהחליטו להיאבק על דרכם ועצמאותם הכלכלית, הריגשית והגופנית, או, כמאמר אחד מן מאהביה של אנה וולף: "בכל פעם שפנתחים דלת, מוצאים אדם מפורק לחתיכות..."

מחברת הזהב הוא ספר מפליא. קלסיקה מודרנית שעמדה כבר במיבחן הזמן, ומדי-הימה באמיתות שלה ובנגיעתה בשורשי החיים ובעצביהם האמיתיים של נשים וגברי רים כאחד. דומה מספר זה מהווה את אחת העדויות הסיפרותיות החשובות ביותר של ימינו.